

GLIMT FRA EN ANDEN VERDEN

Glimt fra en anden verden

– specialer i forhistorisk arkæologi 2006 og 2007
fra Københavns Universitet

Det Humanistiske Fakultet

Glimt fra en anden verden
Specialer i forhistorisk arkæologi 2006 og 2007 fra Københavns Universitet
© 2009 Forfatterne og SAXO-Instituttet

Udgivet af
SAXO-Instituttet
Afdeling for Forhistorisk Arkæologi
Njalsgade 80
DK-2300 København S.

saxo.ku.dk

ISBN 87 89500 11 3

Redaktion
Henriette Lyngstrøm (ansv.) og Birger Storgaard

Grafisk tilrettelæggelse, prepress og tryk
Narayana Press, Gylling
Papir: xx
Indbinding: xx

Omslag
Lerkarret fra Skarpsalling, Himmerland, som pryder den nye 50 krone-seddel.
Tegnet af Karin Birgitte Lund. © Karin Birgitte Lund og Danmarks Nationalbank

Udgivelsen er støttet økonomisk af
Fakultetets Formidlingspulje, Københavns Universitet, Det humanistiske Fakultet

Indhold

Forord 7

Rune Iversen

Glimt fra en anden verden – på sporet af den
grubekeramiske identitet 9

Lehne Mailund Christensen

Koge grubefelter – skelsættende sammenkomster 19

Anne Garhøj Rosenberg

Hvor der er lighed, der maa være Slægtskab 29

Mette Brosolat Ohlsen

Stednavne med endelsen -lev og grave med romersk import
fra yngre romersk jernalder 39

Josefine Franck Bican

Bulbrogård og magtens arkitektur 51

Ole Thirup Kastholm

Billeder af skibet – nøglen til vikingetidens sejlføring? 63

Maria P. Baastrup

Fremmede fugle i det arkæologiske materiale – kontinental
og insulær import i Sydkandinaviens vikingetid 75

Gitte Tarnow Ingvardson

Fra sølvklip til monopolmønt – den monetære udvikling i
Danmark cirka 1020-1241 85

Vivi Lena Andersen

På fod med nyere tids arkæologi – sko som kilde 93

Henriette Lyngstrøm

Specialer i forhistorisk arkæologi – Københavns
Universitet 2006-2007 103

Specialer i forhistorisk arkæologi 2006 og 2007 113

Forord

I ÅRENE 2006 OG 2007 blev der afleveret og godkendt 21 specialer i forhistorisk arkæologi på Københavns Universitet. Dermed afsluttede 10 studerende fagets kandidatuddannelse, og 11 studerende afsluttede fagets magisterkonferensuddannelse. De fleste dimittender blev derefter lykkeligt opslugt af arbejdsmarkedet med travle arbejdsdage uden muligheder for at skrive videre på specialets problemstillinger.

Men da det er fagets store ønske at gøre den forskning, som fagets specialer repræsenterer, tilgængelig for en bredere kreds end blot eksaminator og censor, fik alle vores 21 nye kolleger tilbud om at skrive en kort artikel på baggrund af deres speciale. Det skete i forlængelse af de to tidligere publikationer, *Specialer fra Vandkunsten 1999-2003* (2003) og *Specialer i forhistorisk arkæologi 2004-2005* (2007), og blev støttet økonomisk af Fakultetets Formidlingspulje, Københavns Universitet, Det humanistiske Fakultet. Resultatet er ni artikler, der er lige så forskellige, som specialerne var det.

Tak til kolleger og medlemmer af fagets censorkorps for konstruktiv hjælp med fagfællebedømmelsen af artiklerne – og en ganske speciel tak til Danmarks Nationalbank og ikke mindst tegneren og grafikereren Karin Birgitte Lund, der beredvilligt stillede et forstudie af den smukke tegning af karret fra Skarpsalling på den nye 50 krone-seddel til rådighed for publikationen.

Forhistorisk arkæologi, SAXO-instituttet,
Københavns Universitet
Oktober 2009

Bulbrogård og magtens arkitektur

Josefine Franck Bican

DE SIDSTE 10-20 ÅRS udgravninger har givet os væsentlige informationer om jernalderens og vikingetidens bopladser. Resultaterne herfra har vist et differentieret samfund med en stor funktionel variation mellem pladserne fra enkeltliggende gårde, landsbyer over særlige produktionspladser til handelspladser og endelig de aristokratiske pladser (Jørgensen 2003).

I det følgende skal der fokuseres på de aristokratiske pladser – her særligt Bulbrogård ved Tissø i Vestsjælland. Disse pladser ligger et niveau over den stormandsgård, som er kendt fra almindelige bopladser gennem hele jernalderen og vikingetiden. De aristokratiske pladser kan karakteriseres som rene magtmanifestationer, afspejlet blandt andet i deres arkitektur. Arkitektur er ikke kun funktionelt betinget, men indeholder betydningsbærende elementer båret af virkemidler som lys, akustik, form, placering og materialer. Ved at afdække disse elementer kan man forsøge at analysere sig frem til arkitekturens eller den enkelte bygnings mening og budskab (Norberg-Schultz 1967; Eco 1972, 295 ff., Thiis-Evensen 1984; Meier 2003).

Det aristokratiske kompleks

Det kan være vanskeligt at udarbejde en klar definition af de aristokratiske komplekser, da deres kendetegn netop er, at de er unikke. Det vigtige i den forbindelse er, at man ikke kan udpege én omstændighed alene som udslagsgivende eller definerende, men at det netop er beroende på forskellige forhold, som tilsammen giver et helhedsbillede af komplekset som værende aristokratisk. Dette kan være tilstedeværelsen af et ganske særligt genstandsmateriale af høj kvalitet bestående af smykker, rideudstyr, jagt- og våbenudstyr samt importerede genstande fra kontinentet og De Britiske Øer. Et andet element er, at der i nærheden eller i direkte tilknytning til pladserne ses handels- og håndværksområder og dertil ikke mindst genstande og anlæg, som vidner om kultiske og religiøse aktiviteter. Et væsentligt og gennemgående

element for de aristokratiske pladser er de spektakulære bygningsværker, som det ses eksempelvis på Gudme på Fyn, Järrestad i Skåne samt Lejre og ikke mindst Tissø på Sjælland. Her er opført komplekser, der afviger fra normen i størrelse, struktur, indretning og udformning. Det arkitektoniske element er meget markant, og det eneste element som er gennemgående på denne type af pladser.

Metode

Specialet har bestået af to hoveddele: fremlæggelse af nyt materiale og analyse. Analysen beskæftiger sig med arkitekturen i forhold til det praktiske og det symbolske. Ved det praktiske forstås de enkelte bygningers konstruktion og udseende. Det symbolske bliver behandlet ud fra Umberto Ecos semiotiske teori om arkitektur (Eco 1972, 295 ff.), hvor fokus er lagt på den aristokratiske arkitekturs kommunikative betydning ud fra placeringen i landskabet, udformning og byggemateriale.

Tissø

Bopladsen er placeret i Vestsjælland på den vestlige bred af Tissø omgivet af vand med Halleby Å i syd og vådområderne Ejle Mose og Maderne i nord og vest. Pladsen strækker sig over et 1,5 km langt og 200-300 m bredt bælte langs med søbredden og Halleby Å. En god strategisk beliggenhed hvorfra man via åsystemerne kan komme til Storebælt mod vest og ind på Sjælland helt til Skee Mose lidt nord for Ringsted. Tissø er landets fjerde største sø og er opkaldt efter Tir eller Tyr – asernes krigsgud. Fund i søen gjort omkring år 1900 af våben fra bopladsens eksistensperiode tolkes som ofre til Tyr og antyder, at stedet har haft en vis religiøs betydning (Bæksted 1992, 103; Pedersen 2004).

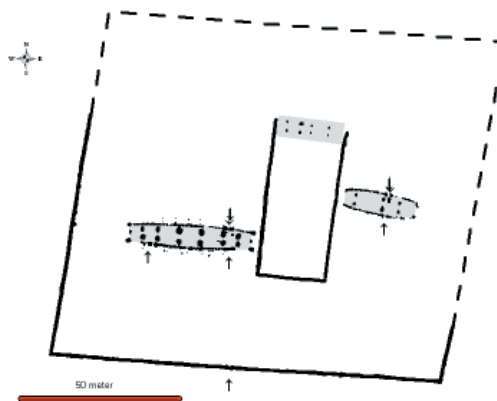
Bulbrogård

Bulbrogård blev opført i midten af det 6. århundrede som det første aristokratiske kompleks på den vestlige bred af Tissø. Komplekset brænder ned til grunden, hvorefter et nyt bliver opført 500 m mod syd ved Fugledegård. Her bliver det liggende, indtil pladsen forlades i midten af det 11. århundrede.

Bulbrogård er opført på ubebygget jord og har fremstået som et imponerende anlæg bestående af en omgivende palisade og to haller, hvorimellem der var en mindre indhegning (fig. 1).

Fig. 1. Bulbrogårdkomplekset.

Palisaden har omsluttet et areal på cirka 13.000 m² i en trapeziod form. Konstruktionen er af hidtil ukendt og unik type bestående af lodret satte planker med firkantede stolper på indersiden og tæt satte halvrunde stolper på ydersiden. I den sydlige del af palisaden ses en bare 1 m bred indgang. Går man ind igennem denne indgang i palisaden og stik nord, træder man direkte ind igennem den sydøstlige dør i den store hal.

Hallen er 38 m lang og 7 m på det bredeste sted. Den har haft seks sæt svære tagbærende stolper, som er sat i 1-1,5 m dybde. Stolperne har været rektangulært tilhuggede over jorden og haft en diameter på mellem 70 og 85 cm – et enkelt sæt dog henholdsvis 108 og 116 cm. De er sat således, at de hælder ind mod bygningens midte. Dette virker stabiliserende for en meget høj bygning, men er også et arkitektonisk trick, der får rummet – om der er åbent til tagstol – til at virke højere.

Væggene er lavet af dobbelte planker, hvorimellem der er fletværk. Oven på fletværket er der klasket lerklining og herefter malet med hvidtekalk. Analyse af den bevarede lerklining viser, at hallen har været hvidmalet indvendig såvel som udvendig.

Man kan forstille sig, at der omkring døråbningerne i henholdsvis øst og vest har været et indgangsrum, hvilket så må give et mindre gavrum i hver ende (fig. 1). I den centrale del af hallen kan der så have været et stort rum – salen – på cirka 20 m længde. Ved den nordlige indgangsdør findes sporet efter en mulig trappestolpe. Uden for langvæggene ses to rækker af mindre, lige oprejste stolper.

Den lille hal har grundlæggende haft den samme konstruktion som den store hal. Den er 22,5 m lang og 6,5 m på det bredeste sted. Her er bare tre sæt tagbærende stolper sat i 1,35-1,50 m dybde med en diameter på 60-65 cm.

Stolperne var sat således, at der i vest var et spænd mellem sættene på ikke mindre end 9 m. I den lille hal ses ligeledes et spor efter en mulig trappestolpe på nøjagtig det samme sted som i den store hal.

Den mindre indhegning mellem de to haller omslutter et areal på 50 x 21 m og afsluttes mod nord af en mindre bygning. Hegnet består af rektangulære stolper på cirka 40-60 x 12-15 cm sat med omkring 40 cm mellemrum. Der er ikke fundet noget indgangsparti, og hvad der eventuelt har været mellem stolperne er heller ikke klart. Indhegningens funktion og virke har det ej heller været muligt at kaste lys over.

Bygningernes udseende

Et bygningsværk af en sådan kaliber har sandsynligvis været udstyret med udsmykning af forskellig art. De kraftige dørstolper i begge haller kan man forstille sig ikke alene har haft til formål at skulle bære de store døre, men tillige har været udstyret med ornament. Jo større og bredere dørstolper, jo bedre egnet til udsmykning.

Palisaden kan ligeledes have været udsmykket, idet den ikke på ingen måde er funktionel som forsvarsværk. For at være egnet til forsvar ville det være nødvendigt med en vold og en grav, og der er ikke antydningen af hverken det ene eller det andet. Derfor må palisaden opfattes på samme vis som smedjernshegnet, som vi i dag kender det fra herregårdene – som et skuestykke. Vægplanker fra et kulthus i Gross Raden i Mecklenburg-Vorpommern fra det 9. århundrede giver en god inspiration til en mulig udsmykning af de lodret satte planker i palisaden (Schuldt 1988, 104 ff.) (fig. 2).

Hallernes tag kan være tilvirket af strå eller træ. Det mest sandsynlige for et byggeri i Bulbrogårds klasse er, at der har været tagspån på taget. Tagspån har man fundet af fra vikingetiden fra henholdsvis Gl. Hvidding, Fyrkat og Trelleborg, og i visse dele af Europa anvendes de endnu (eksempelvis Estland og Tjekkiet) (Olsen 1977, 128 f.; Jensen 1987, 12). Profilerede tagspån fra Garda Kirke på Gotland kan give en ide om en eventuel udsmykning af taget, ifald man har brugt tagspån (Tuulse 1968, 47; Alsøv *et al.* 1978, 10; Schmidt 1999, 145).

En analyse af lerklining har givet flere oplysninger om bygningens konstruktion og udseende. Stykker med buet flade og plankeaftryk kan være rester af profilerede, buede kanter omkring døre og andre lysgivende åbninger. Profiler omkring døre og vinduer kendes fra Romerrigets bygninger på Kontinentet (Trier 1984, 11, 62 f.).

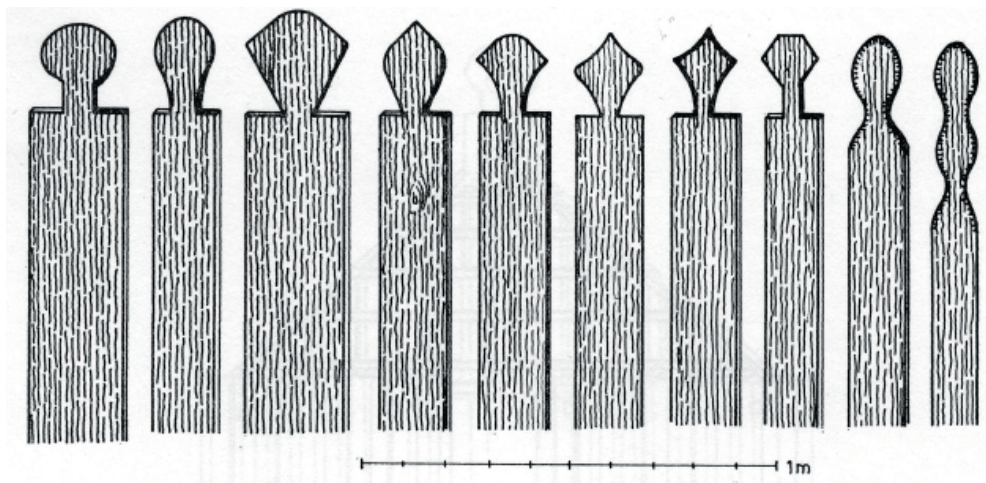

Fig. 2. Goss Raden – forskellige varianter af planker med antropomorft udseende (efter Schuldt 1988, Abb. 111).

I begge haller er der ved den nordlige dør en mulige trappe, som kan have ført op til en art galleri, hvorfra man har kunnet skue ud over de aktiviteter, der foregik i salen. Herfra har man måske også kunne åbne og lukke skydelemme eller skodder for at lyset kunne trænge ind og oplyse den pragtfulde sal.

De dobbelte stolper uden for hallen kan afspejle et mindre tagudhæng eller en art terrasse. I fald det har været et lille tagudhæng, er den inderste stolperække overflødig, og dette giver derfor ikke mening. Det anses for mest sandsynligt, at stolperne har været anvendt til en terrasse.

Bulbrogård-komplekset fremstår som et ressourcekrævende, monumentalt bygningsværk af høj kvalitet, hvor intet er overladt til tilfældighederne. Strukturen og layoutet er veludført arkitektarbejde opført i en unik byggestil med elementer, der er genkendelige fra mere almindeligt byggeri. Disse genkendelige elementer er væsentlige for forståelsen af det budskab, som arkitekturen forudsættes at indeholde.

Aristokratisk arkitektur i en semiotisk analyse

Semiotik er læren om tegn. Umberto Eco mener, at semiotikken som videnskab betragtet kan anvendes til analyse af alle kulturelle fænomener, og at disse kan være tegnsystemer ud fra det aksiom, at kultur er kommunikativ

(Eco 1972, 295 ff.). Eco mener, at arkitekturen ikke i sig selv er kommunikerende, idet han ser den som fungerende. Dette ses i forholdet mellem udtrykket (eksempelvis et hegn) og indholdet (det at det afgrænser et område) (Eco 1972, 295 ff.; Kjörup 2002).

Et tegn indeholder i sig selv et tegn, hvilket kan beskrives som henholdsvis denotation og konnotation. Hovedbetydningen, som er forholdet mellem udtryk og indhold, og bibetydningen, som er den betydning et tegn har ud over dets egentlige formål. En bygnings denotation vil således være dets praktiske funktion, og dets konnotation vil være den ideologi bygningen kommunikerer (Eco 1972, 295 ff.).

Det konnotative indhold aflæses ved hjælp af et system af koder, som bedst kan beskrives som den forståelse, man i sin tid og ud fra den kultur man lever i opfatter og har af de budskaber, som forskellige tegn udsender. Derfor er koderne betinget af kulturen og afhængige af tid og rum (Eco 1972, 295 ff.).

Placeringen i landskabet

Den fysiske placering er ikke uden betydning. De fleste af hallerne på de aristokratiske komplekser er ikke bygget på det højeste punkt, men et stykke neden for og ofte på et mindre, naturligt plateau. Hallerne ved Lejre og Järrestad er opført på et sådant plateau helt ud til kanten som det ses ved Fugledegård syd for Bulbrogård og Lejre i Danmark, Järrestad og Slöinge i Sverige samt Cowdery's Down i England. Det kan der være flere årsager til: som beskyttelse mod vindpres eller at landskabet på den anden side er uden betydning – det er ikke herfra gæsterne ankommer. En sådan placering kan også have en anden betydning end den rent praktiske. Ved at være bygget helt ud til kanten, bliver hallen mere synlig. Placeringen helt ud til kanten, får også de i forvejen enorme bygninger til at virke endnu højere og imponante. Eksponeringen er ligeledes en vigtig faktor i de arkitektoniske kommunikative virkemidler. Ved synligheden viser ejeren sin storladenhed og formåen, idet man kan se komplekset langt væk fra, men man kan også se langt væk fra det og orientere sig om, hvem der er på vej, og derved skabes et overblik. Et virkelig godt eksempel på denne iscenesættelse er Uppåkra, som man kan se fra 30 km's afstand (Callmer 2001, 113). Andre steder har man ligefrem manipuleret landskabet ved at gøre det højere. Det gælder Gl. Uppsala (Duczko 1997, 78), Huseby ved Kaupang (Skree 2007, 288 ff.) og de senest fundne haller ved Lejre (2009). Placeringen „oppe“ har ikke bare en

symbolsk virkning i forhold til den besøgende, men virker også rent fysisk, idet man som for eksempel på Borg på Lofoten ser-op-på og skal bevæge-sig-op-til. Således har man bevidst benyttet sig af landskabets muligheder for de kommunikative virkemidler i arkitekturen.

Det sted, hvorpå det aristokratiske kompleks er opført, er ingenlunde valgt tilfældigt. Således er ikke bare Bulbrogård, men også eksempelvis Fredshøj ved Lejre opført på jomfruelig jord. Herschend (1992, 154 ff.) giver i sin analyse af *Beowulf* forslag til Grendels, Beowulfs og hallens symbolske betydninger. Han ser Grendel, der angiber hallen og kongens mænd, som det konservative – som det traditionelle. Grendel ønsker ikke den forandring af samfundet, der er kommet ved de nye kongedømmer, men vil beholde det bestående. Beowulf er modsat Grendel dynamisk og et symbol på den nye sociale orden. Han bekæmper Grendel, så den nye orden (læs kongedømmet) hersker. Hallen, hvor handlingen hovedsagelig foregår, repræsenterer den nye samfundsorden. Den ubebyggede, jomfruelige jord kan dermed symbolisere en ny begyndelse, en ny samfundsorden – kongedømmet.

Byggematerialer og arkitekturens kommunikation

Hensigten med arkitekturen er at skabe en bygning, som er holdbar og anvendelig til det formål, den nu engang er beregnet til. Den har et kommunikativt indhold, som er særlig markant i den elitære arkitektur, der som regel indeholder et ideologisk budskab (Norberg-Schultz 1967).

For at opføre et kompleks som Bulbrogård har man brugt enorme mængder af træ. En udregning af forbruget af antal træer i forhold til den yderste række af halve stolper i palisaden viser, at man har fældet omkring 486 træer. Disse træer repræsenterer en helt lille skov og dette bare på den ene række stolper af de tre i palisaden. Altså et ikke helt ubetydeligt ressourceforbrug.

De tagbærende stolper i begge haller har nogle ganske voldsomme dimensioner, også selvom bygningerne har en højde langt over det sædvanlige. Analyser af træet viser, at stolperne er af egetræ. Man må formode, at stolper i sådanne dimensioner, der har været gravet 1,5 m ned i jorden, har haft en anseelig højde. Retvoksede egetræer af en sådan størrelse har med meget stor sandsynlighed været dyrket. For at få lige træer i den rette tykkelse kræver det, at de har tilpas med plads omkring sig. Stammer på 20-25 m i højden og 75-80 cm i diameter kræver langt mere end 100 år gamle træer. I et samfund, hvor der anvendes træ til så mange formål som tilfældet var omkring år 550,

så har sådanne egetræer skulle værnes om og vogtes, så de ikke bliver fældet før tid. På det grundlag må der i de kraftige tagbærende stolper ikke bare fra Bulbrogård, men også fra Fugledegård, Gudme, Uppåkra og så videre, være et budskab, der rækker ud over deres funktion som tagbærende. Man kan således ud en semiotisk analyse af de tagbærende stolpers dimensioner aflæse et politisk budskab om herredømme, rettigheder, domæne og magt – en konsolideret magt symboliseret ved træernes høje alder.

Hvidtekalk og lerklining fra begge hallerne er blevet analyseret af Nationalmuseets Bevaringsafdeling (Christensen & Schnell 2006). Resultaterne viser, at man har haft stor viden om hvidtekalken. Udenpå den endnu våde ler, har man lagt et lag af hvidtekalk, således at ler og kalk er gået i forbindelse med hinanden. Når dette er tørt, har man en god bindende flade til selve hvidtekalken. Analysen viser også, at den kalk, man har anvendt, er læsket kalk. Kalken kan brydes i Nord- eller Sydsjælland og viser dermed magtens muligheder og formåen. De hvidkalkede vægge har flere fordele, men har blandt andet gjort hallerne mere synlige. Hvidtekalken kan således opfattes som en del af den nøje planlagte proces, det har været at opføre komplekset, og er en del af de arkitektoniske virkemidler og kommunikation.

Bulbrogård i kontekst

Resultaterne af udgravningerne fra Bulbrogård 2002-2003 viser, at der i midten af det 6. århundrede opføres et aristokratisk kompleks, som brænder ned engang i løbet af det 7. århundrede, hvorefter et nyt bliver opført ved Fugledegård. Komplekset er omkranset af en palisade og består af to haller, hvorimellem der har været en indhegning.

Komplekset ved Bulbrogård har fremstået som et ressourcekrævende og monumentalt bygningsværk. Hele strukturen og layoutet er et stramt, velplanlagt og veludført arkitektarbejde. Bearbejdningen og analysen af Bulbrogårdhallernes konstruktioner viser, til trods for at de enkelte bygninger fremstår som unikke (i al fald i grundplanen), at de har flere fælles karakteristika med haller fra andre aristokratiske komplekser. Det må således antages, at det var af betydning, at det skulle være genkendeligt. En genkendelighed der har været i det konstruktionsmæssige såvel som det visuelle, men tillige i det mere symbolske.

De aristokratiske pladsers fremkomst i det skandinaviske område har givet anledning til megen diskussion, og her er særlig genstandene af ædelmetaller

eller genstande og anlæg med kultisk eller religiøst indhold blevet fremhævet, hvor de arkitektoniske udtryk og virkemidler har stået lidt i baggrunden. Söderberg (2005) behandler emnet overfladisk i sin afhandling, men vægter mere det rumslige og det religiøse. Hallerne er generelt fremlagt og behandlet med fokus på det funktionelle (se eksempelvis Christensen 1993; Herschend 1993).

På ruinerne af Romerriget bygger merovingerne et nyt kongedømme op, hvor kongen rejser rundt med sit følge og tager ophold på „kongsgårde“, der efterhånden udvikler sig til magtcentre, og en ny hofkultur opstår, hvilket blandt andet ses i gravmaterialet, hvor Childerik I's grav fra år 482 med det spektakulære udstyr er startskuddet til de fund, der knytter sig til denne nye æra.

Hofkulturen breder sig til det senere frankiske rige og ses på de britiske øer ved for eksempel Sutton Hoo og Yeavering. I Skandinavien vidner gravene fra Uppsala om en kongemagts tilstedeværelse, og hofkulturens krigere ses i gravene fra Vendel og Valgårde samt Kyndby på Sjælland og på Bornholm. Det er denne hofkultur, vi får beskrevet i *Beowulf*, og det er i det miljø med indbyrdes alliancer og kontakter, vi skal se Bulbrogårdkomplekset.

Og det er det miljø, vi ser afspejlet i Bulbrogård, og det er ud fra dette, vi skal afkode de budskaber, der findes i arkitekturen. Ved at afkode arkitekturen kan man komme nærmere på en forståelse af de aristokratiske pladsers funktion og betydning.

Litteratur

- Alsløv, A., J. Ganshorn & J. Thomsen 1978. *Et romansk tagværk*. København
- Bæksted, A. 1992. *Nordiske guder og helte*. København
- Callmer, J. 2001. Extinguished solar systems and black holes: traces of estates in the Scandinavian Late Iron Age. I B. Hårdh (red): *Uppåkra. Centrum och sammanhang*. Uppåkrastudier 3. Acta Archaeologica Lundensia series in 8° 34. Lund.
- Christensen, M. & U. Schnell. 2006. *Notat vedrørende undersøgelse af prøver af dekoreret lerklining fra Tissø*. Upubliceret.
- Christensen, T. 1993. Lejre – Beyond legend – the archaeological evidence. *Journal of Danish Archaeology* 10, 1991.
- Duczko, W. 1997. Gamla Uppsala – svearnas maktcentrum i äldre och nyare forskning. I J. Callmer & E. Rosengren (red.): „...*Gick Grendel att söka det höga huset...*“ *Arkæologiske källor till aristokratiska miljöer i Skandinavien*

- under yngre järnålder*. Slöinge projektet 1. Hallands Läns museums Skriftsserie 9/Gotarc C. Arkeologiska Skrifter 17. Halmstad.
- Eco, U. 1972. *Einführung in die semiotik*. Autorisierte deutsche Ausgabe von Jürgen Trabant. Theorie und Geschichte der Literatur und der schönen Künste 32. München.
- Herschend, F. 1992. Beowulf and St. Sabas: The Tension between the Individual and the Collective in Germanic Society around 500 A.D. *Tor* 24.
- 1993. The Origin of the hall in southern Scandinavia, *Tor* 25.
- Jensen, S. 1987. Gårde fra vikingetiden ved Gl. Hviding og Vilslev. *Mark og Montre* 1986-87.
- Jørgensen, L. 2003. Manor and Market at Lake Tissø in the Sixth the Eleventh Centuries: The Danish „Productive“ Sites. I T. Pestell & K. Ulmschneider (eds.): *Markets in Earley Medieval Europa. Trading and „Productive“ Sites, 650-850*. Macclesfield.
- Kjørup, S. 2002. *Semiotik*. København.
- Meier, T. 2002. Magdeburg zwischen Aachen und Jelling: Repräsentationsarchitektur als semiotisches System. I J. Henning (Hrsg.): *Europa im 10. Jahrhundert Archäologie einer Aufbruchszeit*. Mainz am Rhein.
- Norberg-Schultz, C. 1967. *Intensjoner i arkitekturen*. Oslo.
- Olsen, O. & H. Schmidt 1977. *Fyrkat. En jysk vikingeborg. I. Borgen og Bebyggelsen*. Nordiske Fortidsminder Serie B 3. København.
- Pedersen, L. & N. P. Dreyer 2004. Tissø – offersø, vandreservoir og rekreativ ressource. *Fra Holbæk Amt* 2003.
- Schmidt, H. 1999. *Vikingetidens byggeskik i Danmark*. Herning
- Schuldt, E. 1988. *Der Holzbau bei den nordwestslawischen Stämmen vom 8. bis 12. Jahrhundert*. Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte der Bezirke Rostock, Schwerin und Neubrandenburg 21. Berlin.
- Skree, D. 2007. Excavations of the Hall at Huseby. I D. Skree (ed): *Kaupang in Skiringssal. Kaupang Excavation Project*. Publication Series 1. Norske Oldfunn 22. Oslo.
- Söderberg, B. 2005. *Aristokratiskt rum och gränsöverskridande. Järrestad och sydöstra Skåne mellan region och rike 600-1100*. Riksantikvarieämbetet. Arkeologiska undersökningar skrifter 62. Malmö.
- Thiis-Evensen, T. 1983. *Arkitekturens uttrykksformer*. Oslo.
- Trier, Kaiserresidenz und Bischofssitz. Die Stadt in spätantiker und frühchristlicher Zeit*. Ausstellung 4. Mai bis 10. November. Mainz 1984.
- Tuulse, A. 1968. *Romansk konst i Norden*. Stockholm.

Artiklen er skrevet på baggrund af kandidatspecialet *Bulbrogård – det første aristokratiske kompleks ved Tissø. En fremlæggelse af Bulbrogård og analyse af aristokratisk arkitektur med udgangspunkt i Bulbrogård*, der blev bedømt den 7. september 2007 af Ulla Lund Hansen (vejleder/eksaminator) og Orla Madsen (censor).